

Handelingen – hoofdstuk 24-26

*Vertaling Bible Commentary van Andrew Wommack
Wiebrig Calderhead, 2008*

(Om in Word naar een eindnoot te springen: plaats de cursor bij de eindnootverwijzing, kies Beeld (menubalk) – voetnoten. Om terug te gaan naar de tekst: zet de cursor in de eindnoot, klik rechts, kies "Ga naar eindnoot")

Handelingen 24

1 En vijf dagen daarna kwam de hogepriester Ananias met enige oudsten en een advocaat, Tertullus, om tegen Paulus bij de stadhouder hun klachten in te dienen.

Opmerking 1 bij Handelingen 24:1: Tertullus was blijkbaar een professionele redenaar die door de Joden werd ingehuurd om hun zaak tegen Paulus voor de stadhouder Felix te verdedigen. Zijn naam is Romeins en daarom hebben sommigen gedacht dat hij door de Joden alleen maar werd ingehuurd vanwege zijn kennis van het Romeins juridische systeem en zijn spreekvaardigheid. Anderen hebben geopperd dat hij tot het Jodendom was bekeerd, maar het is twijfelachtig of dat indruk zou hebben gemaakt op de Romeinse stadhouder Felix.

Zoals de meeste mensen die door de wereld als goede sprekers worden beschouwd was deze man bedreven in leugens en vleierijen om het hof dat hij toesprak gunstig te stemmen. Hij sprak van "de verbeteringen die Felix voor het volk tot stand had gebracht" (vers 3), wat beslist niet waar was (zie opmerking 2 bij Hand. 23:24)¹.

In tegenstelling daarmee verklaart Paulus nadrukkelijk dat hij niet met schittering van woorden of wijsheid was gekomen (1 Kor. 2:1)², maar hij had God aan zijn kant. In iedere krachtmeting met zijn aanklagers had Paulus altijd de overhand.

2 En toen hij voorgeroepen was, begon Tertullus zijn beschuldiging met te zeggen:

3 Dat wij door uw toedoen grote vrede genieten en dat er verbeteringen voor dit volk tot stand komen door uw beleid, hoogedele Felix, erkennen wij alleszins en overal met grote erkentelijkheid.

4 aar om u niet te lang op te houden, verzoek ik u, met uw bekende welwillendheid ons een ogenblik te willen aanhoren.

5 Want wij hebben gevonden, dat deze man een pest is, iemand, die opstanden verwekt onder alle Joden over de ganse wereld, een eerste voorstander van de secte der Nazoreeërs;

Opmerking 2 bij Handelingen 24:5: Toen Tertullus het woord "opstanden" gebruikte, beschuldigde hij Paulus van het opstoken tot landverraad bij de Joden door het hele Romeinse rijk heen. Dit was niets anders dan een leugen en een

zwakke poging om de aanklacht tegen Paulus een politieke richting in te trekken in de hoop dat Rome daardoor een vonnis over hem zou uitspreken.

6 die ook een poging heeft gewaagd om de tempel te ontwijken, en die wij in hechtenis hebben genomen, [en naar onze wet wilden oordelen.

7 Maar de overste Lysias is tussenbeide gekomen en heeft hem met groot geweld buiten ons bereik gebracht,

8 en bevolen, dat de aanklagers zich tot u zouden wenden]. Gij zult zelf, wanneer jij hem in verhoor neemt over al deze dingen, wel van hem kunnen te weten komen, waarvan wij hem beschuldigen.

9 En ook de Joden sloten zich bij de beschuldiging aan, door te bevestigen, dat dit alles zo was.

10 Maar Paulus antwoordde, toen de stadhouder hem een wenk gaf om te spreken: Daar ik weet, dat jij sedert vele jaren rechter over dit volk zijt, verdedig ik mijn zaak met goede moed.

11 Gij kunt u immers ervan vergewissen, dat het niet langer dan twaalf dagen geleden is, dat ik naar Jeruzalem ben gegaan om te aanbidden.

12 En zij hebben mij noch in de tempel aangetroffen, terwijl ik met iemand sprak of een volksoploop veroorzaakte, noch in de synagogen, noch ergens in de stad;

13 en zij kunnen niets, waarvan zij mij nu beschuldigen, voor u bewijzen.

14 Maar dit erken ik voor u, dat ik naar die weg, die zij een secte noemen, inderdaad de God der vaders vereer, gelovende al hetgeen in de wet en in de profeten geschreven staat,

Opmerking 1 bij Handelingen 24: 14: Bedenk dat Tertullus had geprobeerd de aanklacht tegen Paulus van een religieuze naar een politieke aangelegenheid te brengen (zie opmerking 2 bij Hand. 24: 5). Hier probeert Paulus dit te weerleggen door vol te houden dat dit geschil zuiver over religieuze kwesties gaat.

15 terwijl ik van God hoop, gelijk ook dezen zelf het verwachten, dat er een opstanding van rechtvaardigen en onrechtvaardigen zal zijn.

Opmerking 2 bij Handelingen 24: 15: Paulus ontkent niet alleen iedere betrokkenheid bij opruiing, maar hij verklaart dat hij wordt beschuldigd vanwege religieuze zaken (zie opmerking 1 bij vers 14). Hij gaat verder door uit te leggen wat de voornaamste religieuze kwestie is, nl. de opstanding. Door de opstanding te noemen wakkert hij de rivaliteit tussen de Farizeeën en Sadduceeën (zie opmerking 4 bij Hand. 23:6)³ weer aan waardoor hij al eerder uit de narigheid was gekomen.

Opmerking 3 bij Handelingen 24: 15: Sommige mensen geloven alleen in gedeeltelijke opwekking. Er zijn verschillende variaties op dit geloof, maar in het algemeen geloven zij dat een geselecteerde groep tot eeuwig leven zal worden opgewekt en de overige doden gewoon niet meer zullen bestaan. Het is duidelijk dat Paulus dit niet geloofde. Hij geloofde dat zowel de rechtvaardigen als de onrechtvaardigen zouden worden opgewekt.

16 En hierin oefen ik mijzelf, altijd een onergerlijk geweten te hebben voor God en de mensen.

Opmerking 4 bij Handelingen 24:16: Een zuiver geweten is niet iets dat op een natuurlijke manier gebeurt. Paulus had zichzelf erin moeten oefenen om een zuiver geweten te hebben. Dit impliceert niet alleen inspanning, maar gedisciplineerde inspanning gedurende langere tijd (zie opmerking 1 bij Hand. 23:1)⁴.

17 En na verloop van vele jaren ben ik gekomen om aalmoezen voor mijn volk te brengen en offeranden,

Opmerking 5 bij Handelingen 24:17: Dit is de enige keer in Handelingen waar Paulus vertelt wat het doel was om voor een laatste keer naar Jeruzalem te gaan. Het was om aalmoezen en offeranden te brengen. In zijn brief aan de Romeinen legt hij uit dat deze aalmoezen van de heiligen in Macedonië (zie opmerking 1 bij Hand. 16:9)⁵ en Achaje (zie opmerking 11 bij Hand. 18:12)⁶ zijn voor de arme heiligen in Jeruzalem.

18 waarmede men mij, geheiligd zijnde, in de tempel bezig vond, zonder volksoploop of opschudding. Maar enige Joden uit Asia

19 – die moesten hier voor u staan en hun aanklacht indienen, indien zij iets tegen mij hebben.

20 Of laten dezen hier zelf zeggen, wat voor misdrijf zij hebben gevonden, toen ik voor de Raad stond,

21 of het moest zijn dit ene woord, dat ik, in hun midden staande, uitriep: Ter zake van de opstanding van doden sta ik heden voor u terecht!

22 Maar Felix, die zeer goed van de weg op de hoogte was, verdaagde hun zaak en zeide: Zodra de overste Lysias komt, zal ik in uw zaak een beslissing nemen;

Opmerking 1 bij Handelingen 24:22: Uit de context (vers 14) blijkt dat “de weg” waar Felix zeer goed van op de hoogte was het Christendom is. Het is niet duidelijk waar Felix deze kennis vandaan had gehaald, maar zijn vrouw Drusilla (zie opmerking 2 bij vers 24) was een Jodin en was zeker op de hoogte van Jezus en Zijn volgelingen. Er kan worden aangenomen dat zij een bijdrage leverde aan zijn kennis.

23 en hij beval de hoofdman hem in bewaring te houden, maar minder streng, en niemand van de zijnen te beletten hem van dienst te zijn.

24 En na enige dagen kwam Felix daar met Drusilla, zijn vrouw, die een Jodin was, en hij liet Paulus roepen en hoorde hem over het geloof in Christus Jezus.

Opmerking 2 bij Handelingen 24:24: Felix had drie vrouwen. Twee daarvan heetten Drusilla. Deze Drusilla was de jongste dochter van koning Agrippa I (zie opmerking 3 bij Luc. 3:1⁷ en opmerking 3 bij Hand. 12:22)⁸. Omdat ze een Joodse was werd haar eerste huwelijk met Epiphanes beëindigd, omdat hij zich niet door besneden te worden tot het Jodendom wilde bekeren.

Later trouwde ze met Azizus, de koning van Emesa, nadat hij had voorgedaan zich aan het Joodse ritueel van besnijdenis te onderwerpen. Felix werd hevig

verliefd op Drusilla en met behulp van een tovenaars verleide hij haar om Azizus te verlaten en met hem te trouwen, wat lijnrecht stond tegenover de Joodse wet.

Er wordt gezegd dat Drusilla zeer mooi was, in grote tegenstelling tot haar oudste zuster Bernice (zie opmerking 2 bij Hand. 25:13)⁹, die een alledaags uiterlijk had. Felix en Drusilla hadden een zoon die Agrippa heette en die samen met Drusilla bij de uitbarsting van de vulkaan Vesuvius om het leven kwam.

Opmerking 3 bij Handelingen 24:24: Zoals gemeld in opmerking 1 bij vers 22 had Felix al enige kennis van het Christendom. Hij had waarschijnlijk hiervan gehoord door zijn Joodse vrouw Drusilla (zie opmerking 2 bij dit vers) als ook via de dagelijkse zaken van zijn stadhouderschap. Zijn leven weerspiegelde echter geen ernstig verlangen om God te leren kennen. Daarom is het heel interessant dat Felix Paulus ontbood en hem vroeg naar zijn geloof in Christus.

Vers 26 vertelt duidelijk dat Felix hoopte dat Paulus hem geld zou aanbieden om zijn vrijheid te verkrijgen en dit kan het enige doel zijn geweest dat hij Paulus liet roepen. Maar dan hoefde hij niet naar het geloof van Paulus in Christus te vragen. Het feit dat Felix bevreesd werd toen Paulus met hem over het geloof sprak (vers 25) zou kunnen betekenen dat Felix innerlijk door de Heer werd overtuigd. Felix ontbood Paulus bij meerdere gelegenheden en ongewijfeld hoorde hij gelijksoortige boodschappen van Paulus (vers 26).

Wat zijn motieven ook geweest mogen zijn, het eindresultaat was dat Felix de uitnodiging, die de Heer hem door Paulus gaf, weigerde.

25 Maar toen hij sprak over rechtvaardigheid en ingetogenheid en het toekomstig oordeel, werd Felix bevreesd en antwoordde: Ga voor heden heen; wanneer ik nog eens gelegenheid heb, zal ik u wel weder ontbieden;

Opmerking 4 bij Handelingen 24:25: Paulus sprak met Felix over rechtvaardigheid, ingetogenheid en toekomstig oordeel. Tegenwoordig zouden de meeste mensen deze volgorde omdraaien als zij aan de verlorenen getuigen. Ze gebruiken het oordeel van God als het belangrijkste motief voor berouw. Ze prediken toekomstig oordeel als er geen berouw en heiligheid is als een noodzaak om de genade van God te ontvangen, en als laatste, als ze het al doen, noemen ze dat als er aan de voorwaarden wordt voldaan God hen als beloning rechtvaardigheid of een recht staan voor God zal geven.

Paulus legde als eerste uit dat rechtvaardigheid een gave van God is waarbij geloof de enige betaling is die wij van onze kant moeten doen. Hij legde ingetogenheid, of een heilig leven, niet uit als een manier om rechtvaardigheid te verkrijgen, maar als een resultaat van een veranderd leven. Daarna gebruikte hij het toekomstig oordeel als een slotargument voor redding.

Als iemands motief om de Heer aan te roepen is om te ontsnappen aan onheil, dan zal dat na zijn bekering de manier blijven waarop hij denkt. Tenzij iets anders worden onderwezen, zal men ertoe neigen alleen op de Heer te vertrouwen in crisissituaties. Maar degenen die tot de Heer worden aangetrokken vanwege de goedheid van God (Rom. 2:4) hebben een voordeel. De goedheid van God zal hen in goede en in kwade tijden blijven motiveren.

Door het meeslepende argument van eeuwig oordeel te gebruiken als de belangrijkste, en soms de enige, reden om de Heer te aanvaarden, hebben we onbewust de mensen geleerd dat redding er alleen maar is voor het hiernamaals. Maar dat is niet waar. Ook als er geen toekomstig oordeel zou zijn, dan hebben we de Heer nog steeds wanhopig nodig. Alleen in Hem kunnen we waar geluk en vrede in dit leven vinden. Redding is niet slechts een verzekeringspolis, maar het is de manier om in ons dagelijks leven van hier en nu het bovennatuurlijke leven en de goedheid van God te ervaren.

Opmerking 5 bij Handelingen 24:25: Het Griekse woord voor “bevreesd” is “emphobos” wat “verontrust” of “gealarmeerd” betekent. Het wordt slechts vijf keer gebruikt in de Bijbel en in alle gevallen verwijst het duidelijk naar angst of een ontzet zijn (Luc. 24:5, 37; Hand. 10:4; Openb. 11:13)¹⁰. Dit was ook bij Felix het geval.

Er was veel waar Felix verontrust over kon zijn. Zoals in opmerking 2 bij Hand. 23:24 genoemd, was Felix een tiran met praktisch geen moraal, zoals blijkt uit het feit dat hij Drusilla verleidde toen ze nog getrouwd was met een andere man (zie opmerking 2 bij vers 24). Het feit dat Felix bevreesd werd toen Paulus met hem sprak laat zien dat God hem overtuigde, maar hij koos ervoor om er niet positief op in te gaan.

Opmerking 6 bij Handelingen 24:25: Tegenwoordig hebben veel mensen dezelfde houding. Ze willen hun “eigen ding” blijven doen en als ze daar genoeg van hebben, dan zullen ze zich tot de Heer wenden. Maar op die manier werkt het niet.

Jezus zei: “Niemand kan tot Mij komen, tenzij de Vader, die Mij gezonden heeft, hem trekke” (Joh. 6:44)¹¹. Niemand kan tot God komen als zij er klaar voor zijn. Ze moeten komen als de Heer hen uitnodigt. In Genesis 6:3 staat: “Mijn Geest zal niet altoos in de mens blijven.”¹²

Er is geen verslag van dat voor Felix zijn geschikte tijd ooit is gekomen. Eén van de kwellingen van de hel zal ongetwijfeld de herinnering zijn aan het afwijzen van de overtuiging van de Heilige Geest. Als we Felix vandaag zouden kunnen horen, dan zou hij samen met de rijke man, van wie Jezus sprak in Luc. 16:27-28,¹³ uitroepen om acht te slaan op het trekken van de Heilige Geest en Hem niet af te wijzen.

26 en tegelijkertijd hoopte hij, dat hem door Paulus geld zou worden aangeboden. Dit was ook de reden, dat hij hem telkens weer liet komen en zich met hem onderhield.

Opmerking 7 bij Handelingen 24:26: Felix wist dat duizenden mensen van Paulus hielden en hem respecteerden. Daarom hoopte Felix dat zij hem losgeld zouden geven om de vrijlating van Paulus te bewerkstelligen. Het feit dat Lucas verslag doet van de motieven van Felix om Paulus te ontbieden geeft aan dat Felix zijn wens om losgeld voor Paulus te willen ontvangen liet doorschemeren.

27 Maar toen de termijn van twee jaar voorbij was, kreeg Felix tot opvolger Porcius Festus; en daar Felix de Joden een gunst wilde bewijzen, liet hij Paulus in gevangenschap achter.

Opmerking 8 bij Handelingen 24:27: Paulus had al eerder gevangen gezeten (Hand. 16:23), maar dat was slechts voor een nacht. Dit keer werd Paulus niet geslagen en hij werd niet afgezonderd gehouden van zijn vrienden (vers 23), maar zijn gevangenschap moet een veel grotere beproeving zijn geweest voor het geloof van Paulus.

Paulus had een brandend verlangen in zijn hart om het evangelie te prediken en zijn gevangenschap weerhield hem ervan om dat persoonlijk te doen. Hij benutte deze tijd om veel van zijn "gevangenis"-brieven te schrijven, maar zijn opsluiting moet erg frustrerend zijn geweest. Het enige waardoor Paulus niet ging wanhopen was dat hij meer toegewijd was aan God dan aan het werk waarvoor God hem geroepen had. Ongetwijfeld hield hij het vol door zijn persoonlijke relatie met de Heer.

Opmerking 9 bij Handelingen 24:27: Porcius Festus volgde Felix (zie nogmaals opmerking 2 bij Hand. 23:24) op als stadhouder van Judea. De geleerden zijn het niet eens over het precieze jaar waarin Festus aan de macht kwam, maar allen plaatsen het jaar tussen 56 en 60 AD. Twee jaar nadat hij stadhouder was geworden overleed Festus.

De geschiedenis werpt een veel gunstiger licht op Festus dan op zijn voorganger Felix, maar hij regeerde in een zeer moeilijke periode. De moordenaars die Felix had gebruikt om de Joodse hogepriester om te brengen (zie nogmaals opmerking 2 bij Hand. 23:24) namen toe in aantal en plunderden Judea. Uiteindelijk versloeg Festus in een militaire operatie veel van deze mannen. Dit maakte echter geen eind aan de groeiende onrust in Judea en slechts vijf tot zeven jaar later brak er een algemene opstand uit die uiteindelijk beëindigd werd door de Romeinse generaal Titus toen hij in 70 AD Jeruzalem verwoestte (zie opmerking 4 bij Luc. 19:43)¹⁴.

Festus wordt in de Schrift genoemd omdat hij te maken had met de apostel Paulus. Op verzoek van de Joden riep Festus in Caesarea weer een hoorzitting bijeen om de zaak van Paulus te herzien (Hand. 25:1-5)¹⁵. Toen Festus aan Paulus vroeg of hij bereid was naar Jeruzalem te reizen om daar in een religieuze rechtzaak te verschijnen, beriep Paulus zich op de keizer (Hand. 25:10)¹⁶. Festus willigde vervolgens het verzoek van Paulus in om naar Rome te reizen en voor de keizer te staan.

Bij een andere gelegenheid, toen Paulus over zijn geloof sprak voor koning Agrippa en Bernice (Hand. 26), riep Festus luidkeels uit dat Paulus in de war was (Hand. 26:24)¹⁷. Dit laat bij Festus een ongevoeligheid zien voor de dingen van God, die Felix niet had (Hand. 24:25).

Handelingen 25

1 Festus hield dan zijn intocht in zijn provincie en ging drie dagen later van Caesarea naar Jeruzalem.

Opmerking 1 bij Handelingen 25:1: De provincie waar hier naar verwezen wordt is de provincie Judea. Herodus Agrippa II was in Rome en slechts 17 jaar oud toen zijn vader overleed (zie opmerking 3 bij Luc. 3:1¹⁸ en opmerking 4 bij Hand. 12:23)¹⁹. Daarom vond keizer Claudius het niet verstandig om de regering aan Agrippa II toe te vertrouwen en hij stelde gouverneurs en stadhouders aan om binnen het gebied van Herodes Agrippa I over de provincies te regeren. De provincie Judea kwam onder het stadhouderschap van Porcius Festus (zie opmerking 9 bij Handelingen 24:27)²⁰.

2 En de overpriesters en de voornaamsten der Joden dienden klachten tegen Paulus bij hem in,

3 en verwachtten van hem een gunst ten nadele van Paulus, verlangende, dat hij hem naar Jeruzalem zou laten komen, daar zij een aanslag smeedden om hem onderweg om te brengen.

4 Doch Festus antwoordde, dat Paulus te Caesarea in bewaring bleef en dat hij zelf binnenkort (daarheen) zou vertrekken.

5 Laten dan, zeide hij, zij, die onder u bevoegd zijn, medereizen en, als er iets onbehoorlijks in deze man is, hem beschuldigen.

6 En na een verblijf bij hen van niet meer dan acht of tien dagen vertrok hij naar Caesarea, zette zich de volgende dag op de rechterstoel en beval Paulus vóór te brengen.

7 En toen hij vóórkwam, omringden hem de Joden, die uit Jeruzalem gekomen waren, en brachten vele zware beschuldigingen in, die zij niet konden bewijzen,

Opmerking 2 bij Handelingen 25:7: Paulus had meer dan twee jaar in Caesarea gevangen gezeten en toch waren de Joden nog steeds woedend op hem. Paulus was niet slechts een voorbijtrekkende evangelist die door zijn gevangenschap tot zwijgen was gebracht. Hij had discipelen gemaakt, niet alleen maar bekeerlingen, en het evangelie verspreidde zich nog steeds als een lopend vuurtje, ook al zat hij in de gevangenis.

8 terwijl Paulus zich aldus verdedigde: Ik heb noch tegen de wet der Joden noch tegen de tempel, noch tegen de keizer iets misdreven.

9 Maar Festus, die de Joden een gunst wilde bewijzen, antwoordde en zeide tot Paulus: Wilt gij naar Jeruzalem gaan en dáár in mijn bijzijn terechtstaan in deze zaak?

10 En Paulus zeide: Ik sta voor de keizerlijke rechtbank, en dáár moet ik terechtstaan. Tegen de Joden heb ik niets misdreven, gelijk ook gij zeer wel inziet.

Opmerking 1 bij Handelingen 25:10: Ongeveer twee jaar eerder was de Heer aan Paulus verschenen en had hem verteld dat hij in Rome zou getuigen (Hand. 23:11)²¹. Paulus kon dit woord eerder hebben laten uitkomen door zich op ieder moment tijdens deze twee jaar op de keizer te beroepen en hij had dan een gegarandeerd volledig betaalde reis naar Rome gekregen. Zijn aarzeling om dit

te doen moet zijn voortgekomen uit zijn wens om als een vrije man naar Rome te reizen in plaats van als een gevangene. Toen hij evenwel merkte dat er weer een samenzwering was van de Joden om hem om te brengen, voelde hij zich genoodzaakt een beroep op de keizer te doen (Hand. 28:19)²².

11 Indien ik echter schuldig ben en een halsmisdaad gepleegd heb, verzet ik mij niet tegen een doodvonnis; maar indien er niets waar is van datgene, waarvan dezen mij betichten, dan kan niemand mij bij wijze van gunst aan hen uitleveren: ik beroep mij op de keizer!

12 Toen antwoordde Festus, na overleg met zijn Raad: Op de keizer hebt gij u beroepen, naar de keizer zult gij gaan!

Opmerking 2 bij Handelingen 25:12: Het recht van een Romeins burger om zich op de keizer te beroepen was onschendbaar. Iedere overheidspersoon die geen acht sloeg op een beroep op de keizer zou de strengste veroordeling van de Romeinse regering over zich brengen. Omdat Paulus een beroep deed op de keizer was Festus genoodzaakt om Paulus naar Rome te sturen om voor de keizerlijke rechtbank te staan. Toen dit verzoek eenmaal was gedaan, was Festus niet meer verantwoordelijk voor de zaak van Paulus. De Joden konden hem niet veroordelen omdat hij hun eisen niet inwilligde.

13 En toen enige dagen verlopen waren, kwamen koning Agrippa en Bernice te Caesarea om Festus te begroeten.

Opmerking 1 bij Handelingen 25:13: De Agrippa die hier wordt vermeld werd gewoonlijk koning Agrippa II genoemd, om hem te onderscheiden van zijn vader koning Agrippa I (zie nogmaals opmerking 3 bij Hand. 12:23). Deze koning was de laatste van de vijf Herodessen die in de Bijbel worden genoemd (zie nogmaals opmerking 3 bij Luc. 3:1).

Koning Agrippa II was slechts 17 jaar oud toen zijn vader stierf en de Romeinse keizer Claudius (zie opmerking 3 bij Hand. 11:28)²³ vond het niet verstandig om zo'n jonge man een gezagspositie te laten innemen. Daarom werd het gebied waar Herodes Agrippa I over regeerde (ongeveer dezelfde grootte als het gebied waar Herodes de Grote over regeerde) in provincies verdeeld (zie opmerking 1 bij Hand. 25:1). Agrippa II behield nog steeds de titel van koning, maar zijn gebied werd geregeerd door gouverneurs en stadhouders.

Keizer Claudius gaf aan Agrippa II de macht om de Joodse hogepriester aan te stellen. Josephus Flavius schrijft dat hij dit ook deed. Hij was ook de beheerder van de tempelschatten. Agrippa II was zijn hele leven loyaal aan de Romeinse regering en hij deed uit alle macht zijn best om te verhinderen dat de Joden in opstand zouden komen. Toen al zijn inspanningen mislukten sloot hij zich met zijn leger aan bij het leger van Titus en nam hij deel aan de verwoesting van Jeruzalem in augustus 70 AD (zie opmerking 4 bij Luc. 19:43)²⁴.

Herodes Agrippa II was door zijn zuster Drusilla (Hand. 24:24)²⁵ de zwager van Felix, één van de stadhouders van zijn gebied. Zijn andere zuster Bernice (zie opmerking 2 bij dit vers) was weduwe geworden toen haar tweede echtgenoot

(die ook haar oom was) overleed. Ze ging bij haar broer Agrippa II wonen en het gerucht deed de ronde dat zij een incestueuze relatie hadden.

Herodes Agrippa II had een lange familiegeschiedenis van bekendheid met het Joodse volk en met name Jezus de Messias. De overgrootvader van Herodes Agrippa, Herodes de Grote (zie opmerking 1 bij Luc. 1:5)²⁶ was degene die al de kinderen in de omgeving van Betlehem had vermoord (Matt. 2:16)²⁷. Zijn grootvader, Herodes Antipas of Herodes de viervorst (zie opmerking 2 bij Matt. 14:1)²⁸ was de man die Johannes de Doper had onthoofd (Marc. 6:16)²⁹. Zijn vader, Agrippa I (zie nogmaals opmerking 3 bij Hand. 12:23) had de apostel Jakobus vermoord en had geprobeerd Petrus te vermoorden. Agrippa I werd later door de Heer geslagen en door wormen gegeten omdat hij de lofprijs van mensen als een god in ontvangst nam (Hand. 12:23)³⁰.

Zo was de achtergrond van Herodes Agrippa II. Hij wist precies wie Jezus beweerde te zijn en hij was zich goed bewust van de wreedheden die zijn vader de volgelingen van Jezus had aangedaan. Terwijl Paulus zijn geloof in Jezus aan Agrippa voorlegde, zei hij "Je haalt me bijna over om een Christen te worden." (Hand. 26:28)³¹. Herodes Agrippa II stierf tussen 93 en 100 AD in Rome op 70-jarige leeftijd. Hij was de laatste uit de Herodiaanse dynastie.

Opmerking 2 bij Handelingen 25:13: Bernice was de oudste dochter van Herodes Agrippa I (zie nogmaals opmerking 3 bij Hand. 12:23). Ze leefde in onmin met haar jongere zuster Drusilla (zie opmerking 2 bij Hand. 24:24)³², waarschijnlijk omdat Drusilla mooi was en zij niet.

Bernice was al twee keer getrouwd geweest toen ze hier in de Schrift werd genoemd. Haar tweede huwelijk was met haar oom, Herodes, heerser van Chalcis, die niet in de Schrift wordt genoemd. Na zijn dood ging ze bij haar broer Herodes Agrippa II wonen (zie opmerking 1 bij dit vers). Het gerucht deed de ronde dat zij een incestueuze relatie met Agrippa had. In een poging om deze geruchten de kop in te drukken trouwde ze met Polemo, de koning van Cilicië, maar ze verliet hem al snel en keerde terug naar haar broer. Josephus Flavius bericht dat hun relatie in Rome hét gesprek van de dag was. Het is niet bekend of Bernice en Agrippa II kinderen hadden.

Toen Titus zijn militaire operaties in Palestina uitvoerde, was Bernice zijn maitresse. In 75 AD ging Agrippa II naar Rome en de relatie tussen Titus en Bernice werd hervat, zodat een schandaal ontstond en Titus gedwongen was haar weg te sturen. Toen Titus keizer werd, keerde Bernice weer terug naar Rome, maar Titus negeerde haar. Dit was de Bernice die naar Paulus luisterde toen hij over zijn geloof in Jezus vertelde.

14 En gedurende de vele dagen, die zij daar doorbrachten, legde Festus aan de koning de zaak van Paulus voor, en zeide: Er is door Felix een man gevangen achtergelaten,

15 tegen wie de overpriesters en de oudsten der Joden, toen ik te Jeruzalem was, klachten ingediend hebben en wiens veroordeling zij verzochten.

16 Ik antwoordde hun, dat Romeinen niet de gewoonte hebben, een mens bij wijze van gunst uit te leveren; de beschuldigde moet eerst zijn aanklagers

tegenover zich zien en de gelegenheid krijgen zich tegen de aanklacht te verdedigen.

17 Daar zij nu hierheen medegekomen waren, heb ik zonder uitstel de dag daarop mij op de rechterstoel gezet en bevolen de man vóór te brengen.

18 En de aanklagers, die rondom hem stonden, brachten geen enkele beschuldiging in over de boze dingen, die ik vermoedde,

19 doch zij hadden met hem enige twistpunten over hun eigen godsdienst en over een zekere Jezus, die dood is, van wie Paulus beweerde, dat Hij leeft.

20 En daar ik met het onderzoek hiervan verlegen was, vroeg ik, of hij naar Jeruzalem wilde gaan, om daar over deze dingen terecht te staan.

21 Maar toen Paulus in hoger beroep kwam, om tot de beslissing van Zijne Majesteit in bewaring te worden gehouden, beval ik, dat hij zou worden bewaard, totdat ik hem naar de keizer kon opzenden.

Opmerking 3 bij Handelingen 25:21: De naam "Augustus" betekent "eerbiedwaardig" of "verheven" en was een titel voor de Romeinse keizer, net zoals de titel Caesar (zie opmerking 1 bij Luc. 2:1)³³. De titel werd voor het eerst verleend aan Caius Octavius Caesar in 27 v.C. en hij werd algemeen bekend als Augustus Caesar (zie nogmaals opmerking 3 bij Hand. 11:28). Na zijn dood bleven de na hem komende Romeinse keizers de titel voeren. De keizer waar hiernaar verwezen wordt was Nero, die in de Schrift niet bij naam wordt genoemd. Er wordt echter naar hem verwezen in Hand. 17:7; 25:8, 10-12, 21; 26:32; 27:24; 28:19 en Fil. 4:22.³⁴

22 En Agrippa zeide tot Festus: Ik zou zelf die man ook wel willen horen. En hij zeide: Morgen zult gij hem horen.

23 Toen dan de volgende dag Agrippa en Bernice gekomen waren met grote praal en de gehoorzaal waren binnengegaan met de oversten en de mannen, die de voornaamsten der stad waren, werd Paulus op bevel van Festus vóórgebracht.

Opmerking 1 bij Handelingen 25:23: Paulus had al een beroep op de keizer gedaan, dus stond hij hier niet terecht. Dit was alleen maar een onderzoek om de nieuwsgierigheid van koning Agrippa te bevredigen. Paulus hoefde zich geen zorgen te maken dat hij iemand zou kunnen beledigen. De voornaamste mannen van de stad waren ook gekomen om naar hem te luisteren. Wat een gelegenheid! De Heer deed de gevangenschap van Paulus zeker ten goede meewerken en de verkondiging van het evangelie werd bevorderd.

24 En Festus zeide: Koning Agrippa en gij allen, die met ons hier aanwezig zijt, gij ziet hier iemand, terzake van wie de gehele menigte der Joden zich te Jeruzalem en hier tot mij gewend heeft, roepende, dat hij niet langer moest blijven leven.

25 Maar het bleek mij, dat hij geen halsmisdaad had gepleegd, en daar hij zelf zich op Zijne Majesteit beriep, besloot ik hem op te zenden.

26 Maar ik heb niets stelligs over hem aan mijn heer te schrijven; daarom heb ik hem vóór u laten komen, en voornamelijk vóór ú, koning Agrippa, om, nadat het onderzoek heeft plaats gehad, iets te kunnen schrijven;

27 want het dunkt mij ongerijmd, als men een gevangene opzendt, ook niet de punten van beschuldiging tegen hem kenbaar te maken.

Handelingen 26

1 En Agrippa zeide tot Paulus: Het is u vergund voor u zelf te spreken. Toen strekte Paulus zijn hand uit en verantwoordde zich:

2 Ik heb mijzelf gelukkig geacht, koning Agrippa, dat ik mij heden voor u zal mogen verantwoorden over alle punten, waarop ik door de Joden word beschuldigd,

Opmerking 1 bij Handelingen 26:2: Paulus was kennelijk opgewonden dat hij eindelijk zijn zaak kon voorleggen aan iemand die de situatie begreep. Koning Agrippa (zie opmerking 1 bij Hand. 25:13)³⁵ had Joods bloed in zijn aderen en was welbekend met de Joodse gewoonten (vers 3).

3 daar gij vooral een kenner zijt van alle gewoonten en twistpunten bij de Joden; daarom verzoek ik u mij geduldig te willen aanhoren.

4 Mijn leven dan van jongsaf, dat ik van den beginne aan geleid heb onder mijn volk en te Jeruzalem, kennen alle Joden,

5 daar zij sedert lange tijd van mij weten, indien zij het slechts willen getuigen, dat ik naar de meest nauwgezette partij van onze godsdienst, als Farizeeër, geleefd heb.

6 En nu sta ik voor het gerecht om mijn hoop op de belofte, die door God aan onze vaders gedaan is;

7 welke onze twaalf stammen, door voortdurend nacht en dag God te vereren, hopen te bereiken. Om deze hoop, o koning, word ik door Joden aangeklaagd.

8 Waarom wordt het bij u ongelofelijk geacht, als God doden opwekt?

Opmerking 2 bij Handelingen 26:8: De vraag van Paulus is op zich al behoorlijk ongelooflijk. De meeste mensen zouden het ongelooflijk vinden dat de doden worden opgewekt. Maar Paulus was verrast dat anderen zo zouden denken. We kunnen ons denken in die mate vernieuwen dat wat eens ondenkbaar was heel gewoon voor ons wordt.

9 Ik voor mij was tot de slotsom gekomen, dat ik tegen de naam van Jezus, de Nazoreeër, fel moest optreden,

10 wat ik dan ook gedaan heb te Jeruzalem; en ik heb vele van de heiligen in gevangenschappen opgesloten, waartoe ik de macht van de overpriesters ontvangen had; en als zij zouden omgebracht worden, heb ik mijn stem eraan gegeven.

Opmerking 3 bij Handelingen 26:10: Als je over een bepaalde zaak met een ander debatteeft, dan kan één van de sterkste argumenten van je tegenstander zijn dat je bevooroordeeld bent of dat je niet beide kanten van de zaak weet. Paulus maakte dat argument onschadelijk door te vertellen dat hij een strengere Farizeeër was dan wie dan ook van zijn aanklagers en dat hij zelfs de volgelingen van Jezus tot aan de dood vervolgde. Door dit naar voren te brengen liet hij zien dat zijn aanklagers degenen waren die bevooroordeeld waren. Hij was bekend met beide kanten van deze zaak.

Als we ons geloof met anderen delen, dan is het nuttig om ons, waar mogelijk, te identificeren met degenen aan wie we getuigen. Daardoor weten ze dat we net

zulke vragen of twijfels hebben gehad en dat er een antwoord is. Ze zullen dan aandachtiger luisteren.

Als we echter niet een zelfde situatie hebben meegemaakt als de persoon aan wie we getuigen, wil dat niet zeggen dat we niet effectief kunnen zijn in ons getuigenis. Gods Woord is hun antwoord, niet onze ervaring. Om te vertellen over soortgelijke gebeurtenissen in ons leven maakt het voor anderen alleen maar gemakkelijker om hun barrières om Gods Woord te ontvangen te laten vallen.

11 En in alle synagogen trachtte ik hen dikwijls door toepassing van straffen tot lastering te dwingen en in tomeloze woede tegen hen heb ik hen vervolgd, tot zelfs in de buitenlandse steden.

12 En toen ik onder die omstandigheden naar Damascus reisde met volmacht en opdracht der overpriesters,

13 zag ik, o koning, midden op de dag onderweg een licht, schitterender dan de glans der zon, van de hemel mij en hen, die met mij reisden, omstralen;

14 en toen wij allen ter aarde vielen, hoorde ik een stem tot mij spreken in de Hebreeuwse taal: Saul, Saul, waarom vervolgt gij Mij? Het valt u zwaar tegen de prikkels achteruit te slaan.

15 En ik zeide: Wie zijt Gij, Here? En de Here zeide: Ik ben Jezus, die gij vervolgt.

16 Maar richt u op en sta op uw voeten; want hiertoe ben Ik u verschenen om u aan te wijzen als dienaar en getuige daarvan, dat gij Mij gezien hebt en dat Ik aan u verschijnen zal,

17 u verkiezende uit dit volk en de heidenen, waarheen Ik u zend,

18 om hun ogen te openen ter bekering uit de duisternis tot het licht en van de macht van de satan tot God, opdat zij vergeving van zonden en een erfdeel onder de geheiligden zouden ontvangen door het geloof in Mij.

19 Daarom, koning Agrippa, ben ik dat hemelse gezicht niet ongehoorzaam geweest,

20 maar ik heb eerst hun, die te Damascus waren, en te Jeruzalem en in het gehele Joodse land en de heidenen verkondigd, dat zij met berouw zich zouden bekeren tot God en werken doen, met hun berouw in overeenstemming.

21 Hierom hebben de Joden mij in de tempel gegrepen en getracht mij om te brengen.

22 Als een getuige, die hulp van God heeft ontvangen tot op deze dag, sta ik dus hier voor klein en groot, zonder iets anders te zeggen dan wat de profeten en Mozes gesproken hebben, dat geschieden zou,

23 namelijk, dat de Christus zou lijden, en dat Hij als eerste uit de opstanding der doden het licht zou aankondigen en aan het volk en aan de heidenen.

24 En terwijl hij dit tot zijn verdediging aanvoerde, zeide Festus met luider stem: Gij spreekt wartaal, Paulus, uw vele studie brengt u in de war.

Opmerking 4 bij Handelingen 26:24: Festus had Paulus eerder gehoord (Hand. 25:7-8)³⁶, maar toen ging het alleen om de beschuldiging van de Joden dat Paulus hun gewoontes had geschonden. Dit was de eerste keer dat Festus Paulus werkelijk hoorde spreken over zijn geloof in een opgestane Christus. Hij was overweldigd. Hij dacht dat Paulus gek geworden was. Festus dacht echt dat het ongelooflijk was dat iemand kon worden opgewekt uit de dood (vers 8).

25 Maar Paulus zeide: Hoogedele Festus, ik spreek geen wartaal, maar nuchtere waarheid.

26 Want de koning weet van deze dingen en tot hem spreek ik vrijmoedig, want ik kan niet geloven, dat hem iets van deze dingen onbekend is; dit is immers niet in een uithoek geschied.

27 Koning Agrippa, gelooft gij de profeten? Ik weet, dat gij ze gelooft!

28 Maar Agrippa zeide tot Paulus: Gij wilt mij wel spoedig als Christen laten optreden!

Opmerking 5 bij Handelingen 26:28: Vergelijk de reactie van koning Agrippa eens met die van Festus. Beiden waren ze niet gelovig. Toch liet Agrippa een gevoeligheid zien die de overtuiging van de Heer in zijn leven weerspiegelde. Paulus zei zelfs dat hij de profeten geloofde, waarmee hij verwees naar de Schriften van het Oude Testament. Zoals in opmerking 1 bij Hand. 25:13 genoemd, was Agrippa goed op de hoogte van wie Jezus beweerde te zijn. We kunnen alleen maar speculeren wat de oorzaak was waarom Agrippa de Heer verwierp terwijl hij wist dat de dingen waar Paulus over sprak waar waren.

29 En Paulus zeide: Ik zou God wel willen bidden, dat èn spoedig èn voorgoed, niet alleen gij, maar ook allen, die mij heden horen, ook zo werden als ik, uitgezonderd deze boeien.

30 En de koning stond op en de stadhouder en Bernice en die met hen hadden plaats genomen;

31 en ter zijde gegaan, spraken zij onder elkander: Deze man is aan niets schuldig, waarop dood of gevangenschap staat.

32 En Agrippa zeide tot Festus: Deze mens had vrij kunnen zijn, als hij zich niet op de keizer had beroepen.

Opmerking 6 bij Handelingen 26:32: Het schijnt dat als Paulus het iets langer had volgehouden, koning Agrippa hem zou hebben vrijgelaten. Omdat hij zich had beroepen op de keizer was dit niet langer meer mogelijk. Maar omdat Festus had gewild dat hij naar Jeruzalem zou reizen om voor de Joden terecht te staan (Hand. 25:9-10)³⁷ zou het misschien nooit gebeurd zijn dat Paulus voor koning Agrippa II had kunnen verschijnen.

Eindnoten Handelingen 24, 25 en 26:

(Om in Word terug te gaan: zet de cursor in de eindnoot, klik rechts, kies "Ga naar eindnoot")

¹ *Hand. 23:24 en laat men rijdieren voorbrengen om Paulus daarop te zetten en veilig over te brengen naar stadhouder Felix.*

Opmerking 2 bij Handelingen 23:24: Volgens de geschiedenis was Felix oorspronkelijk een slaaf die om onbekende redenen door Claudius Caesar (zie opmerking 3 bij Hand. 11:28) tot stadhouder (of gouverneur) van Judea was benoemd. Er wordt verteld dat Felix een vergunning had om iedere mogelijke misdaad te bedrijven en dat hij zich vaak uitleefde in iedere mogelijke wreedheid en wellust.

Felix begeerde Drusilla, de dochter van Herodes Agrippa I (zie opmerking 3 bij Luc. 3:1) als zijn vrouw terwijl zij nog getrouwd was met Azizus, de koning van Emesa. Hij bereikte dit met de hulp van Simon, een tovenaer.

Er wordt ook verhaald dat Felix Jonathan, een hogepriester die niet in de Schrift wordt genoemd, had laten vermoorden door schurken die zich mengden tussen de menigte die naar Jeruzalem ging om te aanbidden. Felix verbleef in Caesarea (zie opmerking 2 bij Hand. 8:40) waar Paulus uit veiligheidsoverwegingen naar toe werd gebracht. Paulus verdedigde zichzelf voor Felix, waar zijn Joodse aanklagers ook bij aanwezig waren (Hand. 24:1-2), maar Felix hield Paulus twee jaar gevangen (Hand. 24:27). Paulus was niet in boeien, maar hij werd bewaakt door een hoofdman die toestond dat zijn vrienden hem vrijelijk konden bezoeken. Gedurende deze tijd liet Felix Paulus bij zich roepen en hij werd bevreesd toen Paulus met hem redeneerde over rechtvaardigheid, ingetogenheid en het toekomstig oordeel (Hand. 24:25). Felix hield Paulus in gevangenschap om de Joden een gunst te bewijzen (Hand. 24:27) en ook omdat hij hoopte dat Paulus hem geld zou aanbieden voor zijn vrijlating (Hand. 24:26).

Tijdens de gevangenschap van Paulus in Caesarea werd Felix naar Rome ontboden om vragen te beantwoorden over de toenemende onrust in Judea. Felix vermeed lichamelijke straf door de tussenkomst van zijn broer Pallas, maar hij werd als stadhouder van Judea vervangen door Porcius Festus (Hand. 24:27).

² 1 Kor. 2:1 Ook ben ik, toen ik tot u kwam, broeders, niet met schittering van woorden of wijsheid u het getuigenis van God komen brengen.

³ *Hand. 23:6 En daar Paulus wist, dat het ene deel behoorde tot de Sadduceeën en het andere tot de Farizeeën, riep hij in de Raad: Mannen broeders, ik ben een Farizeeër, een zoon van Farizeeën, ik sta terecht om de hoop en de opstanding der doden.*

Opmerking 4 bij Handelingen 23:6: Paulus was al eerder gevangen genomen en terecht gesteld. Daarom veranderde hij op een slimme manier het aandachtspunt van het onderzoek van een zaak van Christendom versus Jodendom naar een discussie of er wel of niet lichamelijke opstanding was. Hij speelde de Farizeeën, die geloofden dat er een opstanding was, uit tegen de Sadduceeën, die niet in een opstanding geloofden (vers 8). Hij zorgde ervoor dat ze onderling gingen vechten en haalde zichzelf tijdelijk uit de nargheid. De Farizeeën, die een paar minuten zo heftig tegen Paulus waren geweest, vonden nu geen kwaad in hem (vers 9). Dit laat hun huichelarij zien en illustreert weer eens een keer dat hun vervolging eigenlijk gemotiveerd was door trots (zie opmerking 2 bij Hand. 4:17, opmerking 1 bij Hand. 5:17 en opmerking 11 bij Hand. 20:30).

⁴ *Hand. 23:1 En Paulus, de ogen op de Raad gericht, zeide: Mannen broeders, ik voor mij heb een volkomen zuiver geweten voor God over mijn gedrag in het openbaar tot op deze dag.*

Opmerking 1 bij Handelingen 23:1: Wat een uitspraak! Paulus zegt hier dat zijn daden tot op die dag nooit zijn geweten geweld hadden aangedaan. Dat betekent niet dat hij beweerde dat hij nooit had gezondigd, maar het moet worden opgevat dat hij beweerde dat zijn daden door een zuiver hart waren gemotiveerd. Dit zou voor iedereen nogal een bewering zijn, maar het is vooral interessant dat de man die dit zei Christenen ten dode toe had vervolgd (Hand. 22:4). Dit laat ons zien dat hij oprecht, maar puur misleidend was toen hij de Christenen vervolgde.

Dit is ook een illustratie dat men niet op het geweten kan vertrouwen. Paulus spreekt erover dat Christenen zich op een positieve manier door hun geweten kunnen laten leiden (Rom. 13:5; 1 Kor. 8:7-12; 10:25-29; 2 Kor. 1:12; 1 Tim. 1:5, 19; 3:9; 2 Tim. 1:3; Heb. 9:9, 14; 10:2, 22; 13:8; 1 Pet. 2:19, 3:16, 21), maar hij zegt ook dat het geweten verdorven of onbetrouwbaar kan zijn (2 Tim. 4:2; Titus 1:15). Het eigen leven van Paulus is een perfect voorbeeld hoe iemand nooit zijn geweten geweld kan aandoen en het toch totaal verkeerd kan hebben. We moeten Gods Woord het uiteindelijke gezag laten zijn.

⁵ *Hand. 16:9 En Paulus kreeg in de nacht een gezicht; er stond een Macedonisch man, die hem toeriep: Steek over naar Macedonië en help ons.*

Opmerking 1 bij Handelingen 16:9: Macedonië was het land dat net ten noorden van Achaje lag (zie opmerking 11 bij Hand. 18:12). Het besloeg het noordelijke gedeelte van wat we tegenwoordig als Griekenland kennen.

De voornaamste steden in Macedonië waren Neapolis (zie opmerking 5 bij Hand. 16:11), Filippi (zie opmerking 6 bij Handelingen 16:12), Amfipolis (zie opmerking 1 bij Hand. 17:1), Apollonia (zie opmerking 2 bij Hand. 17:1), Tessalonica (zie opmerking 3 bij Hand. 17:1) en Berea (zie opmerking 1 bij Hand. 17:10).

Het land Macedonië werd voor het eerst belangrijk in 359 v.Chr., toen Filippus van Macedonië zijn land begon uit te breiden door omringende gebieden te veroveren. Zijn zoon, Alexander de Grote (336-323 v.Chr.) bracht Macedonië, of Griekenland, tot een wereldmacht, zoals in Daniël 8:5, 8, 21-23 was voorspeld. Paulus bracht het Evangelie naar Macedonië op zijn tweede zendingsreis (Hand. 15:40-19:22) en trok tenminste twee keer door dit gebied op zijn derde zendingsreis (Hand. 20:1, 3). De reisgenoten van Paulus, Gajus, Aristarchus, Sopater en Secundus, waren Macedoniërs (Hand. 19:29; 20:4).

⁶ *Hand. 18:12 Maar toen Gallio landvoogd van Achaje was, keerden zich de Joden als één man tegen Paulus en brachten hem voor de rechterstoel,*

Opmerking 11 bij Handelingen 18:12: Achaje was oorspronkelijk een staat in Griekenland. Toen de Romeinen Griekenland veroverden, verdeelden ze het land in twee provincies, Macedonië (zie opmerking 1 bij Hand. 16:9) en Achaje. Achaje was de zuidelijke provincie en had Korinte (zie opmerking 1 bij Hand. 18:1) als hoofdstad.

⁷ *Lucas 3:1 In het vijftiende jaar van de regering van keizer Tiberius, toen Pontius Pilatus stadhouder over Judea was, en Herodes viervorst over Galilea, en zijn broeder Filippus viervorst over Iturea en het land Trachonitis, en Lysanias viervorst over Abilene.*

Opmerking 3 bij Lucas 3:1: Deze Herodes, bekend als Herodes Antipas, was de zoon van Herodes de Grote (zie opmerking 1 bij Luc. 1:5) en hij heerste over Galilea. Zijn broer, Herodes Archelaüs, heerste over Judea en Samaria (Matt. 2:22). Een andere broer, Filippus, die in dit vers wordt genoemd, had een vrouw die Herodias heette (vers 19), die de dochter was van weer een andere zoon van Herodes de Grote, Aristobulus, die niet in het Nieuwe Testament wordt genoemd. Deze Herodias verliet haar echtgenoot (en oom) Filippus en trouwde met Herodes Antipas. Johannes de Doper sprak hierover zijn afkeuring uit (Marc. 6:17-20). Herodias won het van de afkeur van Johannes de Doper en zij liet hem onthoofden. De zoon van Herodes Antipas, Herodes Agrippa I, wordt in Handelingen 12 genoemd. Hij werd door een engel des Heren geslagen en door wormen gegeten. De kleinzoon van Herodes Antipas was Herodes Agrippa II, die bijna door Paulus werd overgehaald om Christen te worden (Hand. 26:28).

⁸ *Hand. 12:22 en het volk juichte hem toe: De stem van een god en niet van een mens!*

Opmerking 3 bij Handelingen 12:22: Het ging hier over Herodes Agrippa I, die de zoon was van de Herodus die Johannes de Doper had gedood en die Jezus had bespot (zie opmerking 3 bij Luc. 3:1 en opmerking 1 bij Luc. 23:8). Herodus Agrippa I volgde in de voetstappen van zijn vader door de apostel Jakobus te doden (Hand. 12:2) en door te proberen de apostel Petrus te doden (Hand. 12:3). Dat deze man de aanspraak op goddelijkheid voor zichzelf aanvaardde was de druppel die de emmer deed overlopen. De geest van de Heer zal niet altijd in de mens blijven (Gen. 6:3).

⁹ *Hand. 25:13 En toen enige dagen verlopen waren, kwamen koning Agrippa en Bernice te Caesarea om Festus te begroeten.*

Opmerking 2 bij Handelingen 25:13: Bernice was de oudste dochter van Herodes Agrippa I (zie opmerking 3 bij Hand. 12:23). Ze leefde in onmin met haar jongere zuster Drusilla (zie opmerking 2 bij Hand. 24:24), waarschijnlijk omdat Drusilla mooi was en zij niet.

Bernice was al twee keer getrouwd geweest toen ze hier in de Schrift werd genoemd. Haar tweede huwelijk was met haar oom, Herodes, heerser van Chalcis, die niet in de Schrift wordt genoemd. Na zijn dood ging ze bij haar broer Herodes Agrippa II wonen (zie opmerking 1 bij dit vers). Het gerucht deed de ronde dat zij een incestueuze relatie met Agrippa had. In een poging om deze geruchten de kop in te drukken trouwde ze met Polemo, de koning van Cilicië, maar ze verliet hem al snel en keerde terug naar haar broer. Josephus Flavius bericht dat hun relatie hét gesprek van Rome was. Het is niet bekend of Bernice en Agrippa II kinderen hadden.

Toen Titus zijn militaire operaties in Palestina uitvoerde, was Bernice zijn maitresse. In 75 AD ging Agrippa II naar Rome en de relatie tussen Titus en Bernice werd hervat, zodat een schandaal ontstond en Titus gedwongen was haar weg te sturen. Toen Titus keizer werd, keerde Bernice weer terug naar Rome, maar Titus negeerde haar. Dit was de Bernice die naar Paulus luisterde toen hij over zijn geloof in Jezus vertelde.

¹⁰ *Luc. 24:5 En toen zij zeer verschrikt werden en haar aangezicht ter aarde neigden, zeiden dezen tot haar: Wat zoekt gij de levende bij de doden?*

Luc. 24:37 en zij werden ontzet en verschrikt en meenden een geest te aanschouwen.

Hand. 10:4 Hij staarde hem aan en werd zeer bevreesd en zeide: Wat is er, heer! En hij zeide tot hem: Uw gebeden en uw aalmoezen zijn voor God in gedachtenis gekomen.

Openb. 11:13 En te dien ure kwam er een grote aardbeving en een tiende deel der stad stortte in, en zeventuizend personen werden door de aardbeving gedood, en de overigen werden zeer bevreesd en gaven de God des hemels eer.

¹¹ Joh. 6:44 Niemand kan tot Mij komen, tenzij de Vader, die Mij gezonden heeft, hem trekke, en Ik zal hem opwekken ten jongsten dage.

¹² Gen. 6:3 En de HERE zeide: Mijn Geest zal niet altoos in de mens blijven, nu zij zich misgaan hebben; hij is vlees; zijn dagen zullen honderd twintig jaar zijn. SV: Mijn Geest zal niet in eeuwigheid twisten met de mens.

¹³ Luc. 16:27-28 Doch hij zeide: Dan vraag ik u, vader, dat gij hem naar het huis van mijn vader zendt, want ik heb vijf broeders. Laat hij hen dan ernstig waarschuwen, dat ook zij niet in deze plaats der pijniging komen.

¹⁴ *Luc. 19:43 Want er zullen dagen over u komen, waarin uw vijanden een bolwerk tegen u zullen opwerpen*
Opmerking 4 bij Luc. 19:43: "Want er zullen dagen over u komen" geeft aan dat Jezus de belegering en uiteindelijke nederlaag van Jeruzalem door de Romeinen onder Titus in 70 AD voorzag. De Romeinse landvoogden kregen te maken met een toenemende inbreuk op recht en orde. In 66 AD kwamen de Joden in opstand. Dit duurde ongeveer drie en een half jaar totdat Titus, de Romeinse generaal, op 6 augustus 70 AD zich een toegang tot de stad forceerde. Titus verbrandde de tempel, die een symbool was voor zowel de Joodse religie als de weigering van de Joden om zich te onderwerpen aan het gezag van de Romeinen. De tempel van Herodes was een indrukwekkend gebouw (zie opmerking 1 bij Joh. 2:20) dat met goud was bedekt. Toen de Romeinen de tempel verbrandden, smolt het goud en liep het in de barsten van de stenen van het gebouw. Josephus Flavius beschrijft dat een aantal stenen in de stad 28 meter lang, 3 meter hoog en 4 meter breed waren.

In een poging om al het gesmolten goud, dat tussen de stenen liep, weer te bemachtigen, werd iedere steen verplaatst en werd de stad omgeploegd. Op deze manier werden de woorden van de Heer (Matt. 24:4; Marc. 13:2; Luc. 19:44; 21:6) en de profetie van Micha 3:12 op een wonderbaarlijke manier vervuld. De stad werd totaal verwoest. Alleen de drie westelijke torens van Herodes bleven staan.

¹⁵ Hand. 25:1-5 Festus hield dan zijn intocht in zijn provincie en ging drie dagen later van Caesarea naar Jeruzalem. En de overpriesters en de voornaamsten der Joden dienden klachten tegen Paulus bij hem in, en verwachtten van hem een gunst ten nadele van Paulus, verlangende, dat hij hem naar Jeruzalem zou laten komen, daar zij een aanslag smeedden om hem onderweg om te brengen. Doch Festus antwoordde, dat Paulus te Caesarea in bewaring bleef en dat hij zelf binnenkort (daarheen) zou vertrekken. Laten dan, zeide hij, zij, die onder u bevoegd zijn, medereizen en, als er iets onbehoorlijks in deze man is, hem beschuldigen.

¹⁶ Hand. 25:10 En Paulus zeide: Ik sta voor de keizerlijke rechtbank, en dáár moet ik terechtstaan. Tegen de Joden heb ik niets misdreven, gelijk ook gij zeer wel inziet.

¹⁷ Hand. 26:24 En terwijl hij dit tot zijn verdediging aanvoerde, zeide Festus met luider stem: Gij spreekt wartaal, Paulus, uw vele studie brengt u in de war.

¹⁸ *Lucas 3:1 In het vijftiende jaar van de regering van keizer Tiberius, toen Pontius Pilatus stadhouder over Judea was, en Herodes viervorst over Galilea, en zijn broeder Filippus viervorst over Iturea en het land Trachonitis, en Lysanias viervorst over Abilene.*

Opmerking 3 bij Lucas 3:1: Deze Herodes, bekend als Herodes Antipas, was de zoon van Herodes de Grote (zie opmerking 1 bij Luc. 1:5) en hij heerste over Galilea. Zijn broer, Herodes Archelaüs, heerste over Judea en Samaria (Matt. 2:22). Een andere broer, Filippus, die in dit vers wordt genoemd, had een vrouw die Herodias heette (vers 19), die de dochter was van weer een andere zoon van Herodes de Grote, Aristobulus, die niet in het Nieuwe Testament wordt genoemd. Deze Herodias verliet haar echtgenoot (en oom) Filippus en trouwde met Herodes Antipas. Johannes de Doper sprak hierover zijn afkeuring uit (Marc. 6:17-20). Herodias won het van de bedenkingen van Herodes Antipas en zij liet hem onthoofden. De zoon van Herodes Antipas, Herodes Agrippa I, wordt in Handelingen 12 genoemd. Hij werd door een engel des Heren geslagen en door wormen gegeten. De kleinzoon van Herodes Antipas was Herodes Agrippa II, die bijna door Paulus werd overgehaald om Christen te worden (Hand. 26:28).

¹⁹ *Hand. 12:23 En terstond sloeg hem een engel des Heren, omdat hij God de eer niet gaf; en hij werd door wormen gegeten en blies de adem uit.*

Opmerking 4 bij Handelingen 12:23: Iets dergelijks gebeurde bij koning Joram van Judea. De Heer sloeg hem zodanig dat na twee jaar zijn darmen eruit vielen. De Joodse historicus Flavius Josephus uit de eerste eeuw schreef een gedetailleerd verslag van de dood van Herodes. Hij vertelde dat Herodes gekleed was in een mantel die met zilver doorweven was en die in de ochtendzon glinsterde. Herodes kreeg hevige pijn in zijn darmen en vijf dagen lang leed hij ondraaglijke pijn voordat hij stierf.

²⁰ *Hand. 24:27 Maar toen de termijn van twee jaar voorbij was, kreeg Felix tot opvolger Porcius Festus; en daar Felix de Joden een gunst wilde bewijzen, liet hij Paulus in gevangenschap achter.*

Opmerking 9 bij Handelingen 24:27: Porcius Festus volgde Felix (zie opmerking 2 bij Hand. 23:24) op als stadhouder van Judea. De geleerden zijn het niet eens over precies het jaar waarin Festus aan de macht kwam, maar allen plaatsen het jaar tussen 56 en 60 AD. Twee jaar nadat hij stadhouder was geworden overleed Festus.

De geschiedenis werpt een veel gunstiger licht op Festus dan op zijn voorganger Felix, maar hij regeerde in een zeer moeilijke periode. De moordenaars die Felix had gebruikt om de Joodse hogepriester om te brengen (zie opmerking 2 bij Hand. 23:24) groeiden in aantal en plunderden Judea. Uiteindelijk versloeg Festus in een militaire operatie veel van deze mannen. Dit maakte echter geen eind aan de groeiende onrust in Judea en slechts vijf tot zeven jaar later brak er een algemene opstand uit die uiteindelijk beëindigd werd door de Romeinse generaal Titus toen hij in 70 AD Jeruzalem verwoestte (zie opmerking 4 bij Luc. 19:43). Festus wordt in de Schrift genoemd omdat hij te maken had met de apostel Paulus. Op verzoek van de Joden riep Festus in Caesarea weer een hoorzitting bijeen om de zaak van Paulus te herzien (Hand. 25:1-5). Toen Festus aan Paulus vroeg of hij bereid was naar Jeruzalem te reizen om daar in een religieuze rechtzaak te verschijnen, beriep Paulus zich op de keizer (Hand. 25:10). Festus willigde vervolgens het verzoek van Paulus in om naar Rome te reizen en voor de keizer te staan.

Bij een andere gelegenheid, toen Paulus over zijn geloof sprak voor koning Agrippa en Bernice (Hand. 26), riep Festus luidkeels uit dat Paulus in de war was (Hand. 26:24). Dit laat bij Festus een ongevoeligheid zien over de dingen van God, die Felix niet had (Hand. 24:25).

²¹ *Hand. 23:11 En de volgende nacht stond de Here bij hem en zeide: Houd moed, want zoals gij te Jeruzalem van Mij getuigd hebt, moet gij ook te Rome getuigen.*

²² *Hand. 28:19 Maar toen de Joden in verzet gingen, werd ik genoodzaakt mij op de keizer te beroepen; niet, dat ik mijn volk van iets wilde beschuldigen.*

²³ *Hand. 11:28 en één uit hen, genaamd Agabus, stond op en gaf door de Geest te kennen, dat een grote hongersnood zou komen over het gehele rijk, die dan ook gekomen is onder Claudius.*

Opmerking 3 bij Handelingen 11:28: In het Nieuwe Testament worden vier Romeinse keizers genoemd. De eerste keizer is Augustus, of Octavius, een achterneef van Julius Caesar, één van de grootste generaals aller eeuwen en dictator van Rome, die omstreeks 44 v. Chr. werd vermoord. Augustus deelde aanvankelijk de Romeinse troon met Marcus Antonius en Lepidus, maar werd uiteindelijk alleenheerser van Rome en kreeg de keizerstitel. Augustus vaardigde het bevel uit dat de hele wereld belasting moest betalen, wat als gevolg had dat Jozef en Maria naar Betlehem moesten gaan waar Jezus werd geboren (Luc. 2:1-7). Augustus stond toe dat er op zijn kosten dagelijks in de tempel werd geofferd. Caesarea Filippi en Caesarea aan de Zee werden door Herodes ter ere van hem gebouwd (zie opmerking 3 bij Luc. 3:1). Hij stierf omstreeks 14 na Chr. op 67-jarige leeftijd.

De tweede keizer die in de Schrift wordt genoemd is Tiberius. Hij was de aangenomen zoon van Augustus en er wordt naar hem verwezen in Matteüs 22:17, Marcus 12:14; Lucas 3:1; 20:22; Joh. 19:12. De stad Tiberias aan het meer van Galilea werd door Herodes Antipas voor hem gebouwd (zie eveneens opmerking 3 bij Luc. 3:1). Tiberius stierf in 37 na Chr. op 79-jarige leeftijd.

De derde keizer die in de Schrift wordt genoemd is Claudius. Hij volgde in 41 na Chr. keizer Caligula op en stierf in 54 na Chr. op 64-jarige leeftijd omdat zijn vrouw Agrippina hem had vergiftigd.

De vierde keizer die in de Schrift wordt genoemd is Nero. Naar hem wordt verwezen in Handelingen 17:7; 25:8, 10-12, 21; 26:32; 27:24; 28:19; en Filippenzen 4:22. Hij was de aangenomen zoon van Claudius en stond bekend om zijn wreedheid, inclusief het vergiftigen van zijn stiefbroer Britannicus om de troon te bemachtigen. Hij beschuldigde de volgelingen van Christus ervan dat ze Rome in brand hadden gestoken, wat een massaslachting onder de Christenen tot gevolg had. Hij werd door zijn troepen in de steek gelaten en pleegde in 68 na Chr. op 32-jarige leeftijd zelfmoord.

²⁴ *Luc. 19:43 Want er zullen dagen over u komen, waarin uw vijanden een bolwerk tegen u zullen opwerpen*

Opmerking 4 bij Luc. 19:43: "Want er zullen dagen over u komen" geeft aan dat Jezus de belegering en uiteindelijke nederlaag van Jeruzalem door de Romeinen onder Titus in 70 AD voorzag. De Romeinse landvoogden kregen te maken met een toenemende inbreuk op recht en orde. In 66 AD kwamen de Joden in opstand. Dit duurde ongeveer drie en een half jaar totdat Titus, de Romeinse generaal, op 6 augustus 70 AD zich een toegang tot de stad forceerde. Titus verbrandde de tempel, die een symbool was voor zowel de Joodse religie als de weigering van de Joden om zich te onderwerpen aan het gezag van de Romeinen. De tempel van Herodes was een indrukwekkend gebouw (zie opmerking 1 bij Joh. 2:20) dat met goud was bedekt. Toen de Romeinen de tempel verbrandden, smolt het goud en liep het in de barsten van de stenen van het gebouw. Josephus Flavius beschrijft dat een aantal stenen in de stad 28 meter lang, 3 meter hoog

en 4 meter breed waren.

In een poging om al het gesmolten goud, dat tussen de stenen liep, weer te bemachtigen, werd iedere steen verplaatst en werd de stad omgeploegd. Op deze manier werden de woorden van de Heer (Matt. 24:4; Marc. 13:2; Luc. 19:44; 21:6) en de profetie van Micha 3:12 op een wonderbaarlijke manier vervuld. De stad werd totaal verwoest. Alleen de drie westelijke torens van Herodes bleven staan.

²⁵ Hand. 24:24 En na enige dagen kwam Felix daar met Drusilla, zijn vrouw, die een Jodin was, en hij liet Paulus roepen en hoorde hem over het geloof in Christus Jezus.

²⁶ *Luc. 1:5 Er was in de dagen van Herodes, de koning van Judea, een priester, genaamd Zacharias, behorende tot de afdeling van Abia, en zijn vrouw was uit de dochters van Aäron en haar naam was Elisabet.*

Opmerking 1 bij Luc. 1:5: De Herodes waar hiernaar verwezen wordt is Herodes de Grote. Hij was de zoon van Antipater die in 47 v. Chr. gouverneur van Judea was geworden. Herodes de Grote kreeg in 37 v. Chr., op afspraak van Antonius en Octavius, van de Romeinse senaat de titel "Koning van Judea". Deze Herodes bouwde de tempel in Jeruzalem waar in Johannes 2:20 en Marcus 13:1 naar verwezen wordt. De gebeurtenissen die in het eerste hoofdstuk van Lucas worden beschreven gebeurden tegen het einde van zijn regering. Herodes de Grote stierf in 4 v.Chr. Zijn zoon Archelaüs volgde hem op de troon (Matt. 2:22). Herodes de Grote is degene die de kinderen in Betlehem afslachtte (Matt. 2:16-18 en zie opmerking 3 bij Lucas 3:1).

²⁷ Matt. 2:16 Toen Herodes zag, dat hij door de wijzen misleid was, ontstak hij in hevige toorn en zond bevel om in Betlehem en het gehele gebied daarvan al de jongens van twee jaar oud en daar beneden om te brengen, in overeenstemming met de tijd, die hij bij de wijzen had uitgevorst.

²⁸ *Matt. 14:1 In die tijd hoorde Herodes, de viervorst, wat van Jezus verteld werd.*

Opmerking 2 bij Matt. 14:1: Het woord "viervorst" betekent het vierde deel van een land. De titel werd door de Romeinen gebruikt als aanduiding voor de vele onbelangrijke regeerders die de titel van koning niet waardig waren. In het geval van Herodes Antipas klopte deze titel echter helemaal. Volgens Josephus Flavius gaf keizer Augustus een helft van het gebied van Herodes de Grote aan Archelaus, zijn zoon (zie opmerking 3 bij Luc. 3:1) en hij verdeelde de andere helft tussen Herodes Antipas (hier genoemd) en zijn broer Philippus.

²⁹ Marc. 6:16 Toen dan Herodes van Hem hoorde, zeide hij: Johannes, die ik onthoofd heb, die is opgewekt.

³⁰ Hand. 12:23 En terstond sloeg hem een engel des Heren, omdat hij God de eer niet gaf; en hij werd door wormen gegeten en blies de adem uit.

³¹ Hand. 27:28 Maar Agrippa zeide tot Paulus: Gij wilt mij wel spoedig als Christen laten optreden!

³² *Hand. 24:24 En na enige dagen kwam Felix daar met Drusilla, zijn vrouw, die een Jodin was, en hij liet Paulus roepen en hoorde hem over het geloof in Christus Jezus.*

Opmerking 2 bij Handelingen 24:24: Felix had drie vrouwen. Twee daarvan heetten Drusilla. Deze Drusilla was de jongste dochter van koning Agrippa I (zie opmerking 3 bij Luc. 3:1 en opmerking 3 bij Hand. 12:22). Omdat ze een Joodse was werd haar eerste huwelijk met Epiphanes beëindigd, omdat hij zich niet door besneden te worden door het Jodendom wilde bekeren.

Later trouwde ze met Azizus, de koning van Emesa, nadat hij had voorgedaan zich aan het Joodse ritueel van besnijdenis te onderwerpen. Felix werd hevig verliefd op Drusilla en met behulp van een tovenaars verleidde hij haar om Azizus te verlaten en met hem te trouwen, wat lijnrecht stond tegenover de Joodse wet.

Er wordt gezegd dat Drusilla zeer mooi was, in grote tegenstelling tot haar oudste zuster Bernice (zie opmerking 2 bij Hand. 25:13), die een alledaags uiterlijk had. Felix en Drusilla hadden een zoon die Agrippa heette en die samen met Drusilla bij de uitbarsting van de vulkaan Vesuvius om het leven kwam.

³³ *Luc. 2:1 En het geschiedde in die dagen, dat er een bevel uitging vanwege keizer Augustus, dat het gehele rijk moest worden ingeschreven.*

Opmerking 1 bij Luc. 2:1: Deze keizer werd Augustus genoemd, maar zijn eigenlijke naam was Caius Octavius. Hij volgde in 29 v.C. Julius Caesar op en regeerde tot 14 AD. Zijn opvolger was keizer Tiberius (Luc. 3:1), zijn stiefzoon.

³⁴ Hand. 17:7 en Jason heeft hen in zijn huis opgenomen. En zij handelen allen in strijd met de geboden van de keizer door te beweren, dat er een andere koning, Jezus, is.

Hand. 25:8 terwijl Paulus zich aldus verdedigde: Ik heb noch tegen de wet der Joden noch tegen de tempel, noch tegen de keizer iets misdreven.

Hand. 25:10-12 En Paulus zeide: Ik sta voor de keizerlijke rechtbank, en dáár moet ik terechtstaan. Tegen de Joden heb ik niets misdreven, gelijk ook gij zeer wel inziet. Indien ik echter schuldig ben en een halsmisdadig gepleegd heb, verzet ik mij niet tegen een doodvonnis; maar indien er niets waar is van datgene, waarvan dezen mij betichten, dan kan niemand mij bij wijze van gunst aan hen uitleveren: ik beroep mij op de keizer! Toen antwoordde Festus, na overleg met zijn Raad: Op de keizer hebt gij u beroepen, naar de keizer zult gij gaan!

Hand. 26:32 En Agrippa zeide tot Festus: Deze mens had vrij kunnen zijn, als hij zich niet op de keizer had beroepen.

Hand. 27:24 en hij heeft gezegd: Wees niet bevreesd, Paulus, want gij moet voor de keizer staan; en zie, allen, die met u varen, heeft God u geschonken.

Hand. 28:19 Maar toen de Joden in verzet gingen, werd ik genoodzaakt mij op de keizer te beroepen; niet, dat ik mijn volk van iets wilde beschuldigen.

Fil. 4:22 U groeten al de heiligen, inzonderheid die aan het huis des keizers verbonden zijn.

³⁵ *Hand. 25:13 En toen enige dagen verlopen waren, kwamen koning Agrippa en Bernice te Caesarea om Festus te begroeten.*

Opmerking 1 bij Handelingen 25:13: De Agrippa die hier wordt vermeld werd gewoonlijk koning Agrippa II genoemd, om hem te onderscheiden van zijn vader koning Agrippa I (zie opmerking 3 bij Hand. 12:23). Deze koning was de laatste van de vijf Herodessen die in de Bijbel worden genoemd (zie opmerking 3 bij Luc. 3:1).

Koning Agrippa II was slechts 17 jaar oud toen zijn vader stierf en de Romeinse keizer Claudius (zie opmerking 3 bij Hand. 11:28) vond het niet verstandig om zo'n jonge man een gezagspositie te laten innemen. Daarom werd het gebied waar Herodes Agrippa I over regeerde (ongeveer dezelfde grootte als het gebied waar Herodes de Grote over regeerde) in provincies verdeeld (zie opmerking 1 bij Hand. 25:1). Agrippa II behield nog steeds de titel van koning, maar zijn gebied werd geregeerd door gouverneurs en stadhouders.

Keizer Claudius gaf aan Agrippa II de macht om de Joodse hogepriester aan te stellen. Josephus Flavius schrijft dat hij dit ook deed. Hij was ook de beheerder van de tempelschatten. Agrippa II was zijn hele leven loyaal aan de Romeinse regering en hij deed uit alle macht zijn best om te verhinderen dat de Joden in opstand zouden komen. Toen al zijn inspanningen mislukten sloot hij zich met zijn leger aan bij het leger van Titus en nam hij deel aan de verwoesting van Jeruzalem in augustus 70 AD (zie opmerking 4 bij Luc. 19:43). Herodes Agrippa II was door zijn zuster Drusilla (Hand. 24:24) de zwager van Felix, één van de stadhouders van zijn gebied. Zijn andere zuster Bernice (zie opmerking 2 bij dit vers) was weduwe geworden toen haar tweede echtgenoot (die ook haar oom was) overleed. Ze ging bij haar broer Agrippa II wonen en het gerucht deed de ronde dat zij een incestueuze relatie hadden.

De familie van Herodes Agrippa II had veel connecties met het Joodse volk en met name Jezus de Messias. De overgrootvader van Herodes Agrippa, Herodes de Grote (zie opmerking 1 bij Luc. 1:5) was degene die al de kinderen in de omgeving van Betlehem had vermoord (Matt. 2:16). Zijn grootvader, Herodes Antipas of Herodes de viervorst (zie opmerking 2 bij Matt. 14:1) was de man die Johannes de Doper had onthoofd (Marc. 6:16). Zijn vader, Agrippa I (zie opmerking 3 bij Hand. 12:23) had de apostel Jakobus vermoord en had geprobeerd Petrus te vermoorden. Agrippa I werd later door de Heer geslagen en door wormen gegeten omdat hij de lofprijs van mensen als een god in ontvangst nam (Hand. 12:23).

Aldus was de achtergrond van Herodes Agrippa II. Hij wist precies wie Jezus beweerde te zijn en hij was zich goed bewust van de wreedheden die zijn vader de volgelingen van Jezus had aangedaan. Terwijl Paulus zijn geloof in Jezus aan Agrippa voorlegde, zei hij "Je haalt me bijna over om een Christen te worden." (Hand. 26:28). Herodes Agrippa II stierf tussen 93 en 100 AD in Rome op 70-jarige leeftijd. Hij was de laatste uit de Herodiaanse dynastie.

³⁶ Hand. 25:7-8 En toen hij vóórkam, omringden hem de Joden, die uit Jeruzalem gekomen waren, en brachten vele zware beschuldigingen in, die zij niet konden bewijzen, terwijl Paulus zich aldus verdedigde: Ik heb noch tegen de wet der Joden noch tegen de tempel, noch tegen de keizer iets misdreven.

³⁷ Hand. 25:9-10 Maar Festus, die de Joden een gunst wilde bewijzen, antwoordde en zeide tot Paulus: Wilt gij naar Jeruzalem gaan en dáár in mijn bijzijn terechtstaan in deze zaak? En Paulus zeide: Ik sta voor de keizerlijke rechtbank, en dáár moet ik terechtstaan. Tegen de Joden heb ik niets misdreven, gelijk ook gij zeer wel inziet.